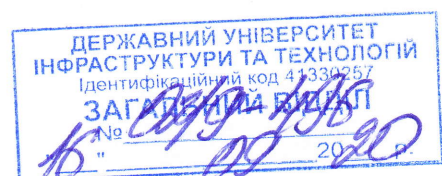

До спеціалізованої вченої ради
К. 26.820.05,
Державного університету
інфраструктури та технологій,
Київ, вул. Івана Огіска, 19, 03049

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА,
доктора економічних наук, професора
Міщенко Максима Івановича
на дисертацію Лучникової Тетяни Петрівни
«МЕХАНІЗМ ВИКОРИСТАННЯ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИСМСТВАМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА РИНКУ
ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами,
планами і темами дослідження

Україна має вигідне географічне положення та величезний транзитний потенціал. Поряд з цим загальний обсяг транзиту вантажів через її територію залізничним, автомобільним, річковим та авіаційним видами транспорту протягом останніх років значно зменшився. Тож Україна останніми роками продовжує втрачати свої позиції на ринку міжнародних перевезень. Поступове зниження обсягів транзиту через територію України пов'язано як зі зміною структури зовнішньої торгівлі основних країн – власників транзитних вантажів, так і частковою переорієнтацією їхніх товаропотоків в обхід нашої держави, зокрема через Білорусь та прибалтійські порти. Сучасний розвиток міжнародних транспортних систем є тісно пов'язаним із процесами глобалізації та є об'єктивно необхідним для забезпечення економічного зростання країни, особливо завдяки ефективному використанню наявного транзитного потенціалу. Прискорення процесів глобалізації та міжнародної конкуренції в контексті європейської

інтеграції стало передумовою підвищення актуальності проблеми реалізації транзитного потенціалу.

Таким чином, питання, пов'язане з вирішенням проблеми ефективного використання підприємствами залізничного транспорту транзитного потенціалу України є актуальним на сьогоднішній день та потребує подальших досліджень.

У зв'язку з вищевикладеним вибір і наукове обґрунтування механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень слід розглядати, як надзвичайно важливу задачу державного рівня, від вирішення якої, в певній мірі, залежить економічний розвиток та ефективне використання транзитного потенціалу України.

Представлені проблемні питання підтверджують, що ключовим фактором підвищення ефективності функціонування залізничного транспорту України є розробка механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень.

Все це обумовлює актуальність дисертації та формулювання її мети – наукове обґрунтування та розробка теоретико-методичних положень і прикладних рекомендацій щодо формування та розвитку механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень.

Відповідно до головної мети автором чітко і вірно визначений об'єкт та предмет дослідження, сформований перелік завдань дослідження.

Дисертаційна робота Лучникової Т.П. тісно ув'язана з державними і галузевими планами і програмами, її задачі чітко впливають із цілей та задач розвитку галузі, зокрема у використанні результатів дослідження в процесі управління підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень щодо використання транзитного потенціалу України, а також при підготовці й реалізації заходів щодо забезпечення підвищення його ефективності. Результати дослідження використовуються в діяльності Філії «ЦГС «ЛІСКИ» АТ

«Укрзалізниця» (акт впровадження № 10/1705/1 від 24.06.2020 р.) та ТОВ «ВВМ Транс» (акт впровадження № 13/10 від 26.09.2019 р.) Результати дисертації також використовуються у навчальному процесі Державного університету інфраструктури та технологій при підготовці фахівців з економіки та менеджменту (акт впровадження № 01/11 1145а від 19.12.2019 р.).

Рівень обґрунтованості наукових положень дисертації, висновків та рекомендацій.

Основні наукові положення дисертаційної роботи висунуті автором є достатньо обґрунтованими і достовірними за науковими положеннями, рекомендаціями та висновками, що базуються на дослідженні сучасних досягнень економічної теорії та практики. Деякі наукові результати автора є розвитком ідей, висунутих раніше попередніми дослідниками.

З метою забезпечення достовірності результатів дисертаційного дослідження автором використано великий обсяг матеріалу як вітчизняних, так і закордонних вчених та фахівців, для аналізу якого застосовані сучасні методи і прийоми: аналізу і синтезу, ретроспективного аналізу, логічного узагальнення, економічного та статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання, структурно-динамічний, таксономічний та АВС-аналіз, методи систематизації, порівняння, графічного подання інформації.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основні результати дослідження логічно розкриті у розділах дисертації, що дало змогу послідовно висвітлити завдання наукової роботи. Зміст дисертації викладено у логічній послідовності.

У першому розділі дисертації (стор. 31-85) автором розкрито економічну сутність транзитного потенціалу підприємств залізничного транспорту. Удосконалено понятійно-категоріальний апарат транзитного потенціалу країни з

вантажних перевезень (стор. 34-51). Досліджено теоретичні основи формування та використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту.

Автором систематизовано основні напрямки досліджень в питаннях формування та використання транзитного потенціалу на основі опрацювання літератури (стор. 65).

За результатами виконаного автором аналізу та проведених власних досліджень, пропонується розглядати використання транзитного потенціалу країни та регіону як створення належних умов та запровадження відповідних принципів з метою залучення максимально можливих обсягів транзитних вантажів та одержання відповідних доходів, при цьому належні умови мають сприяти раціональному використанню природно-територіальних, інфраструктурних, інформаційних, людських та виробничо-обслуговуючих потенціалів, які є неодмінними складовими транзитного потенціалу (стор. 66). Також у дисертаційній роботі розглянуто методичні підходи щодо ефективного використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту з вантажних перевезень (стор. 67-83).

У другому розділі (стор. 86-134) автором визначено роль підприємств залізничного транспорту у використанні транзитного потенціалу країни з вантажних перевезень, проаналізовано використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту в сучасних умовах господарювання; обґрунтовано передумови удосконалення механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень.

Автором проведено структурно-динамічний аналіз доходів АТ «Укрзалізниця» від транзитних вантажних перевезень (стор. 110-114). Для виявлення вкладу в загальний обсяг транзитних вантажних перевезень підприємствами залізничного транспорту кожного роду вантажу автором було

використано ABC-аналіз (стор. 113-115), використання якого дало змогу зробити висновок про невідповідність і нестабільність структури розподілу по групах А, В та С за показниками «Обсяги перевезень» та «Доходи від транзитних перевезень вантажів».

З метою визначення рівня розвитку системи доходів від транзитних вантажних перевезень АТ «Українська залізниця» за 2005-2018 рр. в дисертаційній роботі застосовано метод таксономічного аналізу (стор. 115-118).

Також в роботі на основі результатів проведених досліджень автором визначено передумови удосконалення механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень (стор. 119-133), серед яких автор виокремлює інтелектуальні, геополітичні, інноваційні, інфраструктурні, правові, організаційні, політичні, економічні та інформаційні. Це дозволить підвищити ефективність використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень.

У третьому розділі (стор. 135-180) автором сформовано концептуальні основи ефективного використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту (стор. 135-151); розроблено методичні підходи до формування тарифної політики для ефективного використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту (стор. 153-164); оцінено ефект від інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств залізничного транспорту з метою використання транзитного потенціалу на ринку вантажних перевезень (стор. 165-180).

В п. 3.1 автором доведено, що ступінь і ефективність використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту залежить від множини факторів, які мають різну природу та ступінь впливу на використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту. Виділено чотири групи факторів, які характеризують використання транзитного потенціалу

та побудовано модель підвищення ефективності використання транзитного потенціалу (стор. 138-146).

В дисертаційній роботі обґрунтовано (стор. 146-151), що удосконалення механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень базується на шести основних принципах: адекватності, адаптивності, системності, раціональності, ефективності, інноваційності, дотримання яких сприяє не лише формуванню ефективного механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту, а й здійсненню раціонального переходу від його поточного стану (реально затребувана транспортна система) до майбутнього (потенційно затребувана транспортна система).

В результаті проведеного дослідження удосконалено механізм використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень (стор. 151-153).

З урахуванням вище зазначеного, можна стверджувати, що всі положення, висновки та рекомендації, що зробила у дисертаційній роботі Лучникова Тетяна Петрівна, представлені на достатньому науково-теоретичному рівні, є науково обґрунтованими, вірогідними, сформульовані чітко і логічно впливають зі змісту роботи.

Достовірність результатів дослідження, новизна основних наукових положень.

Основні наукові висновки і пропозиції, викладені в дисертаційній роботі, є належним чином обґрунтованими та достовірними. Достовірність результатів дослідження підтверджується високим рівнем теоретичного обґрунтування, застосуванням сукупності різних загальнонаукових та спеціальних економічних методів наукового пізнання. Підтвердженням достовірності результатів є також їх впровадженням у практику роботи підприємств галузі та апробація на наукових і

науково-практичних конференціях різних рівнів.

Найбільш суттєвими науковими результатами дисертаційної роботи є такі:

запропоновано механізм підвищення ефективності використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень, який містить три блоки (рис. 3.3, С. 152): загальнотеоретичні засади (мету, завдання, принципи, методи), детермінанти удосконалення (суб'єкт, об'єкт, передумови, фактори) та практичну реалізацію (оцінку використання транзитного потенціалу, обґрунтування інструментів: удосконалення тарифної політики та підвищення інноваційності підприємств залізничного транспорту, оцінку ефекту від впровадження удосконаленого механізму), застосування яких дозволяє наблизити рівні реально затребуваної та потенційно затребуваної транспортних систем, досягнути балансу між рівнем потенційно затребуваної транспортної системи та рівнем використання транзитного потенціалу (С. 146-153);

систематизовано перелік передумов удосконалення механізму використання підприємствами залізничного транспорту транзитного потенціалу (С. 122-133), серед яких виділено: інтелектуальні, геополітичні, інноваційні, інфраструктурні, правові, організаційні, політичні, економічні, інформаційні (рис. 2.11, С. 124);

– уточнено сутність категорії «використання транзитного потенціалу», що означає створення належних умов та запровадження відповідних принципів з метою залучення максимально можливих обсягів транзитних вантажів й одержання відповідних доходів (С. 3; С. 27; С. 66), при цьому виділено складові транзитного потенціалу: природно-територіальний, інфраструктурний, виробничо-обслуговуючий, інформаційний та людський потенціали (рис. 1.4, С. 47);

удосконалено зміст поняття «ефективне використання підприємствами залізничного транспорту транзитного потенціалу на ринку вантажних перевезень», яке означає таке використання, при якому величини показників, що характеризують потенційно затребувану на ринку міжнародних вантажних перевезень транспортну систему наближаються до величин показників транзитного потенціалу країни, а величини показників реально затребуваної на ринку міжнародних вантажних перевезень транспортної системи країни наближаються до величин показників потенційно затребуваної транспортної системи, що відображає системність і збалансованість розвитку транспортної системи країни (С. 3; С. 83);

обґрунтовано науково-методичні основи використання транзитного потенціалу, що враховують прямий вплив підприємств залізничного транспорту на привабливість транзитних вантажопотоків через територію України шляхом удосконалення транспортної інфраструктури, логістичних систем, впровадження інновацій та сучасних технологій управління процесом перевезень (С. 138-145);

розвинуто теоретичній базис визначення транзитного потенціалу країни введенням таких характеристик, як «реально затребувана транспортна система» та «потенційно затребувана транспортна система», що сприяє підвищенню ефективності управління та зближенню рівнів реально і потенційно затребуваних транспортних систем (С. 2-3; С. 49-50);

запропоновано методичні підходи до формування тарифів на транзитні вантажні залізничні перевезення, які ґрунтуються на умовах встановлення взаємовигідних тарифів для клієнтів і підприємств залізничного транспорту (табл. 3.1, С. 163-164). Вони враховують умови рівновігідності в різних ситуаціях на ринку та зміни тарифів на конкурентних напрямках. Це дозволяє проводити гнучку тарифну політику на ринку транзитних вантажних перевезень на залізничному транспорті і сприяє більш ефективному використанню транзитного потенціалу України (С. 6; С. 153-164);

— розроблено методичний підхід до обґрунтування стратегії інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств залізничного транспорту, який базується на оцінюванні доцільності технологічних й структурних трансформацій в результаті запровадження інновацій, обґрунтуванні напрямів пріоритетного інноваційного розвитку та стратегічних напрямів впровадження інноваційної техніки та технологій для зростання конкурентоспроможності на ринку транзитних перевезень (С. 6-8; С. 165-180).

Повнота викладу основних положень, поданих у опублікованих працях.

Лучниковою Т.П. за результатами дисертаційного дослідження опубліковано 23 наукові праці: 2 публікації у колективних монографіях, 8 наукових статей у фахових виданнях України (з них 4 – у виданнях, внесених до наукометричних баз), 4 наукові статті у наукових періодичних виданнях інших держав (з них одна – у виданні, внесеному до наукометричної бази Scopus), 9 публікацій у виданнях апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій складає 9,49 друк. арк., з них належать особисто автору – 8,11 друк. арк.

В авторефераті відображено основні наукові результати, які дисертантка отримала у процесі дослідження самостійно. Ступінь новизни розробок і рекомендацій щодо можливостей практичного застосування одержаних результатів наукового дослідження повністю відповідають основному змісту дисертації. Виклад основних результатів дисертації відповідає чинним вимогам.

Теоретична цінність і практичне значення наукових результатів.

Наукові положення, висновки і рекомендації дослідження сприяють вирішенню завдання щодо обґрунтування механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень.

Практична цінність висновків та рекомендацій автора доведена

впровадженням результатів дисертаційної роботи в діяльності двох підприємств: Філії «Центр транспортного сервісу «Ліски» публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» та ТОВ «ВВМ Транс», а також в навчальному процесі Державного університету інфраструктури та технологій при підготовці фахівців з економіки та менеджменту, про що свідчать наведені в додатках до дисертації довідки.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Оцінюючи в цілому роботу позитивно, необхідно відзначити наявні в ній дискусійні положення та окремі недоліки:

1. Проводячи аналіз трактування поняття «транзитний потенціал» автором запропоновано розрізняти «реально затребувану транспортну систему» та «потенційно затребувану транспортну систему» (п. 1.1). Однак автором не розглянуто, чи є між ними зв'язок, чи можливий перехід однієї в іншу, механізми такого переходу. (С. 2-3, 49-50).

2. У п. 1.1 (стор. 45-48) запропоновано перелік складових транзитного потенціалу, серед яких природно-територіальний, інфраструктурний, виробничо-обслуговуючий, інформаційний та людський потенціали. З метою більш повного розкриття сутності та складових транзитного потенціалу доцільно доповнити його такими складовими як «фінансовий потенціал» та «потенціал відтворення». Адже фінансовий потенціал являє собою потужний елемент для тактичних цілей, оперативного та стратегічного впливу на виробничо-господарську діяльність. Потенціал відтворення направлений на усунення високого рівня зношеності рухомого складу та інфраструктури. В сукупності зазначені складові транзитного потенціалу сприятимуть економічному, інноваційному розвитку підприємства і галузі в цілому, від яких залежить рівень конкурентоспроможності, розвиток транзитного потенціалу та інвестиційна привабливість підприємств залізничного транспорту.

3. Наведене розуміння механізму управління підприємством у п. 2.3 дисертаційної роботи (стор. 120-122) проведено на високому рівні в логічній послідовності щодо трактування даної дефініції, проте залишається не до кінця зрозумілим, що є авторським баченням механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень та чим запропонований механізм у п. 3.1 (стор. 151-153) відрізняється від існуючого.

4. Розглядаючи передумови удосконалення механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень, автор виділяє політичні (стор. 132). Зазначається, що вони полягають у високому рівні корупції, а також у наслідках воєнних дій на сході України. Однак політичні передумови, які впливають на обсяг транзитних перевезень, не обмежуються цими факторами.

5. Автор вказує на місце України за значенням індексу ефективності логістики LPI у 2012-2018 рр. (табл. 1.12, С. 128-130), поряд з цим можна було б звернутись до дослідження Світового економічного форуму щодо рейтингу глобальної конкурентоспроможності країн, де серед критеріїв виділяється стан інфраструктури, зокрема залізничної, за яким Україна посіла 85 місце у 2019 р.

6. Автором запропоновано систему наукових принципів формування механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень, яка включає 6 принципів (стор. 147-151). Зазначено, що 3 принципи відносяться до зовнішніх, а 3 – до внутрішніх. Чи є такий розподіл коректним?

7. Потребує узгодження або додаткового пояснення запропонований механізм використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень (стор. 152) та п. 3.3 дисертаційної роботи (стор. 165-180). А саме, в механізмі останнім кроком (складовою) (стор. 153) є оцінка ефекту від впровадження удосконаленого механізму використання

транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень, а в п. 3.3 (стор. 165-180) здійснено оцінку ефекту від інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств залізничного транспорту з метою використання транзитного потенціалу на ринку вантажних перевезень.

8. Для характеристики виробничої структури підприємств залізничного транспорту автором використовується трифакторна виробнича функція (п. 3.3). В результаті розрахунків для фактору «витрати праці» був отриманий коефіцієнт - 0,009 (формула 3.47). Необхідно пояснити, що показує отримане значення, як зростання витрат праці вплине на прибуток від транзитних перевезень.

9. З метою більш повної оцінки зміни виробничої функції за варіантом 2 у п. 3.3 (стор. 176-178) необхідно було б провести розрахунки за більш тривалий період (зокрема за 3-5 років), що дозволило б більш повно обґрунтувати стратегію інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств залізничного транспорту з метою формування та використання транзитного потенціалу, і, в свою чергу, відповідно горизонту середньострокового стратегічного планування, не обмежуючись лише 2018 роком, що значно звужує розуміння розподілу інвестицій між регіональними філіями та очікуваний прибуток АТ «Укрзалізниця» при реалізації варіанту 2 інноваційної стратегії.

Водночас, зазначені зауваження та дискусійні положення не знижують цінності роботи і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Лучникової Тетяни Петрівни «Механізм використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень», є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею. Практична реалізація запропонованих автором положень буде сприяти підвищенню ефективності використання транзитного потенціалу

підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень України. Рішення даної проблеми знайдено шляхом дослідження всіх теоретичних, методологічних, методичних і практичних її аспектів.

Виконане дослідження має достатній теоретичний, методичний та практичний рівні, послідовне та логічне представлення матеріалу, необхідну повноту розкриття виконаних розробок. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). В опублікованих працях з достатньою повнотою відображено зміст і основні результати дослідження. Автореферат дисертації належним чином розкриває основні її положення і висновки та є ідентичним дисертації за структурою та змістом.

За науковою новизною, теоретичною її практичною цінністю одержаних результатів робота відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 із змінами та доповненнями.

Викладене дає підстави для висновку про те, що автор виконаного дослідження, Лучникова Тетяна Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
Дніпровський національний університет
залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки та менеджменту

<p>Особистий підпис М.І. Міщенко</p> <p>засвідчую</p> <p>На загального відділу Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна</p> <p><i>Савицька О.О.</i></p> <p>10 " 09 2020 р.</p>
--